

Dr. France Prešeren

Ena od dveh domnevnih fotografij, objavljenih v Wagnerjevi litografiji

France Prešeren, portret Božidarja Jakca, 1940

France Prešeren, slovenski pesnik in pravnik,
*** 3. december 1800, Vrba na Gorenjskem, † 8. februar 1849, Kranj.**

France Prešeren danes velja za največjega slovenskega pesnika. Del njegove pesmi Zdravljica, napisane leta 1844, je besedilo državne himne Republike Slovenije.

Prešeren se je rodil v kmečki družini. Po diplomi na dunajski pravni fakulteti se je vrnil v Ljubljano, kjer je deloval kot odvetnik. Tu je nastala večina njegovih pesmi, pri pisanju katerih ga je za časa svojega kratkega življenja pomembno usmerjal prijatelj Matija Čop. Prešeren je tako postal prvi Slovenec, ki se je po kakovosti svojega pisanja lahko kosal s sodobniki po Evropi, kjer je tedaj vladala romantična usmeritev.

Življenjska pot pesnika, nesrečno zaljubljenega v bogato Primičevo Julijo, kateri je posvetil Sonetni venec (1834) in druge ljubezenske pesmi, je bila poleg te polna raznovrstnih preizkušenj. Drug za drugim so mu umirali prijatelji, kot pesnik pa za življenja ni užival priznanja, ki bi si ga zaslužil. V zadnjih letih je vedno bolj zapadal malodušju, pijači in boleznim, ki je slednjič povzročila njegovo prezgodnjo smrt.

Pesnikova rojstna hiša v Vrbi

1.1.1 Mladost in šolanje

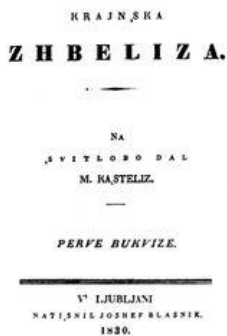
France Prešeren se je rodil kot tretji otrok in prvi sin materi Mini, rojeni Svetina, iz Muhovčeve hiše v Žirovnici ter očetu Šimnu, po domače Ribičevemu, iz Vrbe na Gorenjskem. Njihova kmetija je bila ugledna in trdna, zato so si lahko privoščili, da so Franceta, ki je že kot otrok kazal izjemno nadarjenost, poslali v šole. K temu je veliko pripomoglo materino prigovarjanje, saj je bila sama dobro šolana za tedanje kmečko žensko, zato se je zavedala pomena izobrazbe, želela pa si je tudi, da bi njen sin postal duhovnik.

France je šolanje začel leta 1808 pri svojem stricu, duhovniku na Kopanju pri Grosupljem, od leta 1810 pa je obiskoval ljudsko šolo v Ribnici, kjer je bil kot odličnjak zapisan v zlato knjigo. Izobraževanje je od leta 1812 nadaljeval v Ljubljani, kjer je leta 1813 začel obiskovati gimnazijo. Po končani gimnaziji je v Ljubljani zaključil še dva letnika tedanje »filozofije«, nekakšne priprave na univerzitetno šolanje. Nato je odpotoval na Dunaj, kjer je želel študirati pravo. Tretji letnik filozofije, katerega je moral izdelati za začetek študija, je končal leta 1821 že na Dunaju. Naslednjega leta se je vpisal na dunajsko pravno fakulteto.

Pri izbiri študija je prišlo do spora s starši, saj je mati želela, da bi postal duhovnik. Prešeren je pri odločitvi vztrajal, čeprav so mu domači in strici duhovniki, ki so ga gmotno podpirali, odtegovali denarno pomoč. Kljub temu mu je uspelo nekako shajati, saj je bil Knafljev štipendist, še vedno mu je pomagal stric Jožef, denar pa si je služil tudi kot domači učitelj v Klinkowströmovemu zavodu za katoliško mladino. To službo je Prešeren moral zapustiti zaradi svoje svobodomiselnosti, poleg tega pa je gojencu, kasnejšemu pesniku in politiku Anastaziju Grünu (pravo ime Anton Alexander von Auersperg) - grofu Auerspergu, posojal prepovedane knjige. V času na Dunaju je Prešeren prebiral dela mnogih pesnikov iz vseh obdobj in odkrival pesniški svet.

Med počitnicami se je vračal v domovino. Obiskoval je strice, leta 1824 pa se je v Ljubljani zaljubil v gostilničarsko hčer Dolenčevo Zaliko. Odmev neuslišane ljubezni je najti v baladi Povodni mož. Prešeren je v prvotni izdaji pesmi pisal o Zaliki, pozneje, v priredbi za Poezije, pa je Zaliko preimenoval v Urško.

1.1.2 Ljubljana, Čop in *Krajnska čbelica*

Naslovnica *Krajnske čbelice*

Matija Čop

Leta 1828 je dokončal študije in poleti odpotoval na Moravsko, nato pa se je vrnil v Ljubljano, kjer je pri odvetniku Leopoldu Baumgartnerju nastopil svojo prvo službo kot odvetniški pripravnik.

Naslednjega leta je sprejel še neplačano delovno mesto pri državnem uradu.

France Prešeren je v Ljubljani spoznal nekaj ljudi, ki so ga pozneje tako ali drugače spremljali vse življenje: Matijo Čopa, Andreja Smoleta, Blaža Crobatha, Miho Kastelica in tudi Antona Martina Slomška.

V Ljubljani se je Prešeren tesno navezal na profesorja in knjižničarja Matijo Čopa, rojaka iz Žirovnice, ki je dodobra poznal tedanje romantično književnost in miselnost. Bil je nadvse izobražen, saj je govoril 19 jezikov. Leta 1832 je Prešeren v Celovcu opravil sodno-odvetniški izpit, vendar ne z odliko, saj je tedaj že zapadel v prvo življenjsko krizo zaradi pritiska s strani domačih, ki so želeli, da se poroči z Nemko Marijo Johano Khlunovo iz Gradca. Poroko je kasneje zavrnil. Ob tej priložnosti so nastali Sonetje nesreče.

Prešeren je postal osrednji pesnik zbornika *Krajnska čbelica*, ki ga je urejal Miha Kastelic, pomembno oporo pa sta mu dajala prav Prešeren in Čop. *Čbelica* je izšla petkrat: leta 1830, 1831, 1832, 1834 in 1848. V času izida četrtega zvezka je prišla v težave zaradi cenzure, katere so povzročili janzenisti z Jernejem Kopitarjem na čelu. Njihov spor zaradi nasprotnih mnenj glede nadaljnega razvoja slovenske književnosti (čbeličarji s Prešernom in Čopom so se zavzemali za visoko književnost v slovenskem jeziku, janzenisti pa za književnost, osnovano na ljudskem slovstvu po zgledu Srbov, posebno Vuka Karadžića, ki ga je cenil Kopitar), je črkarska pravda, ki se je tedaj odvijala, še poglobila.

Zahtevi, naj ima v črkopisu vsak glas svojo črko, ki jo je Kopitar kot nasprotnik tedanje pisave bohoričice podal v svoji slovnici, sta sledila slovniciarja Franc Serafin Metelko in Peter Dajnko, ki sta objavila vsak svojo različico novega črkopisa, imenovani metelčica in dajnčica. Pisavi sta bili neprimerni in prezapleteni, metelčica še bolj kot dajnčica, saj jo je sestavljalo preveč zapletenih in nepotrebnih črk, prevzetih tudi iz cirilice. Metelčica je bila tako z zakonom prepovedana leta 1833, dajnčica, ki se je delno uveljavila na Štajerskem, pa v letih 1838/39. Prešeren je v abecedno vojno posegel s pesmimi, denimo *Sonetom o kaši*, iz Kopitarja, s katerim se nista razumela tudi zaradi zgoraj omenjenih razlik v pojmovanju slovstva, pa se je duhovito ponorčeval tudi s sonetom *Apel in čevljar*, ki se konča z znamenitim stavkom:

... »Le čevlje sodi naj Kopitar!«

1.1.3 Življenjske preizkušnje, razmerje z Ano Jelovšek

Julija Primic

Ana Jelovšek

6. aprila 1833 je Prešeren v trnovski cerkvi zagledal Julijo Primic, hčer iz bogate ljubljanske družine, in se vanjo zaljubil. Ta ljubezen je močno vplivala na pesnikovo nadaljnje življenje in ustvarjanje. Naslednjega leta, 1834, je postal odvetniški pripravnik pri starem prijatelju Blažu Crobathu. Večkrat je zaprosil za samostojno odvetniško mesto, vendar so mu avstrijske oblasti prošnje vedno znova zavračale, saj je bil zaradi svoje svobodomiselnosti označen kot politično sumljiv.

Prešeren je v naslednjih letih doživel veliko udarcev, ki so močno zaznamovali njegovo nadaljnje življenje in ustvarjanje. Julija njegove ljubezni ni sprejela in se je zaročila z bogatim plemiškim sinom Scheuchenstuehlom. Poročila sta se leta 1839.

Leta 1835 je umrl Prešernov stric Jožef, ki ga je vedno podpiral. Poleg tega je poleti v Savi utonil prijatelj Čop, kar je Prešerna zelo prizadelo. Njegovo smrt je očital tudi sebi - žal mu je bilo, da ni odšel z njim na kopanje, saj je bil mnenja, da bi ga bil lahko rešil - čeprav tudi sam ni znal plavati. Prijatelju je posvetil več pesmi, med drugim tudi pesnitev *Krst pri Savici*.

V teh letih (okrog 1837) se je zapletel z Ano Jelovšek, revno služabnico pri Crobathovih, ki je bila tedaj še mladoletna. Rodila mu je tri otroke - Terezijo (15. oktober 1839 - 14. maj 1840), Ernestino (18. december 1842 - 3. december 1917) in Franca (18. september 1845 - 17. avgust 1855). Zveza se ni poglobila, saj neizobražena Ana verjetno ni bila sposobna dojemati Prešernovega pesniškega pogleda na svet in življenje. To je razvidno tudi iz dejstva, da Prešeren ni napisal nobene pesmi - za razliko od Julije, ki ji je med drugim posvetil enega svojih največjih dosežkov, *Sonetni venec* - v katerem bi opeval svojo ljubezen do nje, z izjemo pesmi *Nezakonska mati*. Različna sta si bila tudi po značajih, Prešeren je bil plašen in zaprt vase, Ana pa je bila, nasprotno, živahna in predmet zanimanja mnogih moških. Prešeren ji je tudi zameril, da je prvega otroka dala v rejo. Kakorkoli, z njo in otroki je vzdrževal stalne stike in jim po svojih močeh tudi denarno pomagal. Hči Ernestina je kasneje napisala spomine, v katerih je popisala odnos med svojim očetom in materjo.

Prešeren je po Čopovi smrti tesneje prijateljeval z mladim Poljakom Emilom Korytkim, ki je bil zaradi sodelovanja pri narodnoprebudnem gibanju v domovini pregnan v Ljubljano. Korytko se je ukvarjal z zbiranjem ljudskih pesmi, pri čemer mu je začel pomagati tudi Prešeren in tako razvil zanimanje tudi za tovrstno slovstvo. Korytko je umrl leta 1839.

Leta 1839 se je domov vrnil Prešernov stari prijatelj Andrej Smole, ki je zdoma odšel zaradi dolgov in velik del življenja preživel v tujini. Dokaj opešan, čemur je botrovalo tudi nemirno ter boemsko življenje, se je naselil na gradu Prežek na Dolenjskem. Prešeren ga je pogosto obiskoval, skupaj sta izdajala knjige (denimo pesmi Valentina Vodnika in Matička se ženi Antona Tomaža Linharta), načrtovala pa sta tudi nov časopis, katerega rojstvo pa je zadrževala cenzura. Smole je umrl leta 1840 na praznovanju svojega godu v Prešernovi prisotnosti.

Zaradi številnih izgub in neuslišane ljubezni do Julije je Prešeren zapadal v hudo krizo. Vdajal se je alkoholu in postajal čedalje bolj ravnodušen. Bil je osamljen, uteho je iskal v gostilnah in postal znan po priložnostnih kvantaških pesmih, ki so bile izjemno duhovite. Niti pri Ani ni našel tolažbe, njegova pesniška ustvarjalnost pa je pešala. Tudi telesno se je zanemarjal, kar zagotovo ni pripomoglo k odobritvi ene od njegovih številnih prošenj za samostojno odvetniško mesto.

Znova se je nesrečno zaljubil, tokrat v Jerico Podboj, hčerko gostilničarke Metke, v katere lokal je redno zahajal. Jerici je posvetil tudi nekaj pesmi.

Leta 1843 so začele izhajati Kmetijske in rokodelske novice veterinarja in politika Janeza Bleiweisa, ki so že naznanjale prihod novih časov za Slovence. Bleiweis Prešerna ni povabil k sodelovanju, temveč je namesto njegovih poveličeval in objavljala dela pesnika Jovana Vesela Koseskega, čeprav je slednjega v umetniški vrednosti Prešeren neprimerljivo presegal. Kasneje je Bleiweis vseeno objavil nekatere Prešernove pesmi, vendar na manj vidnih mestih v časopisu.

naslovnica *Poezij*

Prešeren je ponovno začel pisati pesmi, obenem pa je pripravljala izdajo pesniške zbirke, naslovljena Poezije, katere končno različico z najboljšimi pesmimi je oddal v pregled cenzuri leta 1846. Tedanji cenzor Fran Miklošič je tisk odobril 22. julija tega leta, vendar je Prešeren moral črtati nekatere pesmi, med njimi Zdravljico (napisano leta 1844). Poezije je ljubljanski tiskar Jožef Blaznik dotiskal decembra 1846, izšle pa so z letnico 1847.

1.1.4 Preselitev v Kranj in smrt

Leta 1846 je bila končno odobrena tudi Prešernova prošnja - šesta po vrsti - za odvetniško mesto. Tokrat ni zaprosil za odprtje pisarne v Ljubljani, temveč za mesto v Postojni ali v Kranju. Oblast se je odločila, da ga namesti v Kranj, kamor se je preselil še jeseni. Kot pisarja je zaposlil sina Andreja Smoleta, gospodinjila pa mu je sestra Katra. Imel je veliko dela, pa tudi Poezije so se dobro prodajale.

Po marčni revoluciji leta 1848 je končno lahko objavil Zdravljico. Pesem je izšla v Bleiweisovih Novicah, nekatere pesmi pa je objavil še v zadnjem letniku Kranjske čbelice. Prešernovo pesniško ustvarjanje je tedaj zamrlo, bil je zagrenjen in razočaran, pojavili pa so se tudi resnejši znaki bolezni. Po nekaterih virih naj bi skušal napraviti celo samomor. Kmalu je obležal, trpel je zaradi ciroze jeter. Bil je zadolžen in brez denarja, saj ni izkoriščal možnosti za zaslužek, ki so se mu kot odvetniku ponujale. Revne naj bi, denimo, pravno zastopal celo brezplačno. V oporoki je priznal svoja preživela otroka in jima namenil skromni ostanek premoženja.

France Prešeren je umrl na četrtek, 8. februarja 1849. Pokopali so ga 10. februarja v Kranju.

Po njegovi smrti naj bi kranjski veljaki uničili nekaj Prešernove književne zapuščine. Tu gre verjetno za gostilniške in druge pesmi, ki so jih v tem času imeli za nespodobne.

Janez Bleiweis je, verjetno iz političnih razlogov, spodbudil zbiranje prispevkov za postavitve spomenika Prešernu na kranjskem pokopališču. Kljub temu, da tedanji odziv med ljudstvom ni bil posebno navdušen, so leta 1852 v sedanjem Prešernovem gaju postavili spomenik pokojnemu pesniku, ki je v kasnejših letih pridobil sloves največjega med Slovenci.

1.1.5 Prešernov izgled

France Prešeren je sodil med srednje velike ljudi. Njegova ramena so bila široka, povešena, drža malomarna in vase pogreznjena. Do svojega 30. leta je bil vitek, nato se je hitro začel rediti. Njegov krojač je imel vedno težave s šivanjem njegovih oblek - ko je bil suh, mu je bilo težko sešiti obleko, ki bi mu bila prav, ko pa se je malce poredil, mu pa elegantne obleke niso pristajale več. Po navadi je nosil frak, na glavi cilinder, ki je bil največkrat potlačen. Oblačil se je v temne obleke, svetlih ni maral. Njegova stalna obutev so bili škornji. Na vsakogar je napravil dober vtis, saj ni bil vzvišen. Bil je preprost kmečki človek.

Njegov obraz je bil ovalen, zdrave barve in nekoliko zagorel od sonca. Oči so bile sive barve, po navadi malo priprte, njegov pogled pa je bil mračen in resen. Njegove obrvi so bile svetle in košate. Nos je imel dolg in upognjen, usta majha, zgornja ustnica je molela čez spodnjo. Kadar je bil močno vznemirjen, mu je spodnja ustnica močno trzala. Njegova brada je bila okrogla, s plitko jamico. Okrog ust je imel poteze iskrene prijaznosti in dobrote. Njegovi lasje so bili temno rjave barve, skoraj črne, bili pa so nekoliko skodrani, gosti, mehki in bleščeči. Ni si jih rad strigel, zato so mu večkrat segali preko ramen. Ušesa je imel majhna in tesno ob glavi.

1.1.6 Prešernovo preživljanje prostega časa

Po naravi Prešeren ni bil izredno družaben človek. Največkrat je zahajal v gostilno krofaste Metke, eno leto je celo stanoval nad njeno gostilno Grič. Pri njej je bil več kot gost - skoraj hišni prijatelj. Kadar je bil izredno dobre volje, je zabaval goste in postal središče dogajanja v gostilni. Takrat vzdušje ni bilo več mračno, zamenjala sta ga sreča in veselje. Velikokrat je tudi ponagajal Metkinim hčeram. Najraje je imel Jerico, vendar se kljub njegovi naklonjenosti do nje ni razvila ljubezen z njene strani.

Pesniku noben slovenski običaj ni bil tuj, še posebej ne Martinovo. Vedel je, da naslednji dan ne bo zmožgal v službo, zato si je že predčasno rezerviral dopust. V službo h Crobathu ga ni bilo niti tretji dan, zato se je njegov nadrejeni odločil, da ga poišče sam. Našel ga je pri krofasti Metki, kjer sta skupaj martinovala naprej, Prešeren pa se je v opravičilo hitro pošalil in razložil gospodu Crobathu: "*Predvčerajšnjim sem praznoval sv. Martina papeža, včeraj sv. Martina škofa, danes pa Martina Lutra!*"

1.1.7 Prešeren kot oče

Prešeren nikoli ni živel družinskega življenja, čeprav je imel tri otroke. Prva hči mu je kmalu po rojstvu umrla, druga, Ernestina, je bila njegova ljubljena, tretjega otroka, sina Franceta, pa nikoli ni priznal za svojega. Takoj po rojstvu drugorojenke je prišel na obisk k materi svojih otrok, dvignil Ernestino v naročje in jo pod sojem svetlobe podrobno pregledal in ocenil, da je zdrava. Ime zanjo je izbrala mater, oče se najprej ni strinjal, nato pa se je sprijaznil in rekel, da mu je vseeno, kajti imena svojih otrok bo izbirala sama. Ko je Ernestino Prešeren prvič pestoval v naročju, jo je razglasil za svojo malo kuharico. Kadar je prišla k njemu na obisk, je sestri Katri naročil, naj ji napeče veliko slaščic. Rad jo je razvajal, čeprav ne pogosto. Večkrat je želel, da bi se preselila k njemu, vendar ji mama ni pustila. Kadar je preživljal prosti čas z njo, je bil najsrečnejši človek.

1.1.8 Radodaren človek

Večjega premoženja Prešeren ni imel. Denar mu je pomenil veliko takrat, ko ga ni imel. Bil je izreden človek, četudi se je skozi življenje večkrat težko prebijal, je vedno poskrbel za reveže. K njemu so hodili večkrat na dan. Po navadi jim je dal kak krajcar ali pa jim celo ponudil katero izmed svojih starih oblek.

Otroci so ga oboževali. Zanje je imel vedno pripravljen rdeč mošnjiček s krajcarji in polne žepe sladkih fig, zaradi katerih je dobil naziv *Doktor fig*. Otroke je rad razvajal. Včasih jim je polepšal dan in jih odpeljal na kosilo ob svečah in dobrotah, ki so jih bili redko deležni. Kadar je hodil po ulici, je na tla metal denar in otroke radostno opazoval, kateri bo do denarja prišel prvi.

Delo Franceta Prešerna

Delo Franceta Prešerna lahko razdelimo na tri časovna obdobja:

1. Mladostno obdobje (1824 - 1828)
2. Zrelo obdobje (1828 - 1840)
3. Pozno obdobje (po letu 1840)

Prve ohranjene Prešernove pesmi segajo v čas študija na Dunaju, nekako v leto 1824. Možno je, da je pisal že pred tem, ko je še obiskoval gimnazijo, vendar o tem ni znano nič gotovega. Ena izmed prvih pesmi je ob priložnosti nastala Zarjovena dvičica, napisana kot tolažba nesrečno zaljubljenemu sošolcu.

Kakorkoli, do leta 1825 je Prešernu uspelo napisati že cel zvezek pesmi, ki jih je v oceno predložil Jerneju Kopitarju. Ta mu je svetoval, naj pesmi za nekaj let pospravi, nato pa naj jih, z razdaljo, ki jo bodo prinesla leta, znova prebere in popravi. Nasvet je Prešeren še prenatanko upošteval, saj je pesmi zažgal, ohranil pa samo tri, ki so se mu zdele najboljše - prevod Lenore, Povodnega moža in Zvezdogledam.

Prešernova prva objavljena pesem je bila Dekletam. Leta 1827 jo je v slovenščini ter nemškem prevodu priobčil Illyrisches Blatt.

Dela Franceta Prešerna:

- 1 Poezije
- 2 Nezbrano delo - pesmi
- 3 Pisma
- 4 Apokrifni (skrivni) Prešeren - zavzema Prešernovo delo, ki je bolj kočljive vsebine ter nima posebne umetniške vrednosti. Od obilice tovrstnih verzov se jih je ohranilo sorazmerno malo. Prešeren je imel en predal svoje pisalne mize namenjen samo za hranjenje te "poezije", le-ta pa je po njegovi smrti skoraj vsa pristala v ognju.

Balada je krajša lirsko-epska pesem, ki po navadi obravnava kak nenavaden dogodek. Zapisana je v vezani besedi (poezija) in ima notranjo zgradbo v obliki dramskega trikotnika. Praviloma so balade dramatično napete, postopno ustvarjajo temačno ozračje, ki napoveduje nesrečen konec. Pomembno vlogo v baladah igra dvogovor. V tovrstnih pesmih neredko nastopajo tudi nadnaravne sile.

Romanca je lirsko-epska pesem z ljubezensko vsebino. Sorodna je baladi, vendar pa je vsebinski razplet manj tragičen.

Gazela (arabsko: ghasal - pletivo, preja) je krajša arabsko-perzijska lirska pesniška oblika. Gazela je nekitična, torej ni razdeljena na kitice. Ima od 6 do 30 verzov, ki so poljubno dolgi. Ritem ni predpisan, pač pa rima. Vsebina je v gazeli svobodna. Dostikrat je igrivo opevana ljubezen, vino, prijateljstvo. Nemalokrat pa s svojo vsebino tudi poučuje.

Sonet je pesniška oblika italijanskega izvora. Sestavljen je iz štirih kitic. Prvi dve sta štirivrstični - kvartini in sestavljata kvartetni del, drugi dve pa sta trivrstični - tercini in sestavljata tercetni del. V italijanskem in slovenskem sonetu je standardni verz italijanski (laški) ali jambski enajstere

Viri:
Wikipedija, prosta enciklopedija
Ivan Sivec, Ribčev dohtar, 2009

Gradivo zbrala: Nada Trošt